

HATIRALAR NE KADAR DOĞRUYU SÖYLER?

İbrahim ÖZEN

Hatıra, yazarının yaşadığı, şahit olduğu ve işittiği olaylar çerçevesinde hayatını anlattığı edebî metinlerdir. Türk edebiyatında istisnaları çokça görülmüş olsa da genellikle topluma mâl olmuş şahsiyetler tarafından yaşlılık döneminde kaleme alınır. Unutulma korkusundan kurtulmak, yazma alışkanlığı içinde bulunmak, tarih karşısında hesap vermek, gelecek kuşaklara tecrübelerini aktarmak, hayranlık duyduğu bir şahsiyete karşı duygularını ifade etmek, bir insanın hatıralarını yazma nedenlerinden ilk akla gelenlerdir.¹ Her ne kadar günlük, not, mektup ve resmî evraklardan istifade etse de hatıra yazarının en önemli kaynağı hafızasıdır. Gücünü belleğinden ve gözlemlerinden alan yazar, bugünün dünyasından geçmişe yönelerek hâtırında kalanları duygu, düşünce ve hayal dünyasından süzerek kayda geçirir.

Yaşama ve yazma zamanı arasında geçen uzun zamandan dolayı hatıra yazarının unuttuğu, yanlış hatırladığı, abarttığı, önemsizleştirdiği, kendini ön planda yahut geri planda tuttuğu, hatıra yazmaktaki amacına bağlı olarak bilinçli olarak yanlış anlattığı hadiseler olabilir.² Bahsettiğimiz bu hususa, insanoğlunun fitrî bir özelliğini de eklemek gerekir: Geçmişe yönelen insan kendisini mutlu eden hatıraları yâd edip kötü ve üzücü olayları unutmaya çalışır. Adile Ayda, biyolojik benliğimizin mutlu hatıraları alıkoymaya, şuur düzeyinde ayakta tutmaya önem verdiği halde, mutsuz hatıraları suuraltının derinlerine itmeye eğilim duyduğunu belirtir.³ Erol Güngör ise insan zihninin bazı şeyleri seçerek unuttuğunu, canlandırmaya kalktığı zaman da onları

1 İbrahim Olgun, “Anı Türü ve Türk Edebiyatında Anı”, *Türk Dili*, 1 Mart 1972, C. 25, S. 246, s. 405.

2 İbrahim Özen, “Hatıratın Hikâye ve Roman Türüyle İlişkisi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2017, S. 41, s. 234.

3 Adile Ayda, “Edebiyatta Hatıra”, *Hisar*, Aralık 1979, S. 265, s. 6.

yeniden ve değişik bir şekilde inşa ettiğini dile getirmiştir.⁴ Neticede, gerçek hayattan hareket eden hatıra yazarı, yaşadıklarını “aynen aktarmayıp üzerine bir tutam fantazyaya, bir fiske minare gölgesi, bir rüya dolusu da şuuraltı serpeleyerek ‘sun’ileştirme ameliyesinden geçirir.”⁵ Tam da bu noktada hatıra metinleri, şahsileşip edebî bir hüviyet kazanır, yazarının tarihine dönüşür. Böylelikle geçmişte yaşanan bir olay, farklı kalemlerin elinde bambaşka anlatımlarla karşımıza çıkabilir. Türk edebiyatında bir şahsın, topluluğun, olayın yahut dönemin anlatıldığı pek çok hatıradan, yazarının bakış açısına göre ortaya çıkan farklılıkları yahut yanlış hatırlamaları görmek mümkündür. Yazımıza konu olan Vâlâ Nurettin’in *Akşam* gazetesinde yazarlığa başlama hikâyesi de bu türdendir.

Uzun yıllar gazetecilik yapmış popüler hikâye ve roman yazarlarımızdan Vâlâ Nurettin, 1921’de Milli Mücadele’ye katılmak üzere arkadaşı Nazım Hikmet’le birlikte Anadolu’ya geçer. Bolu Lisesi’nde Fransızca öğretmenliği yapar. Spartakist gençlerin ve Bolu’da tanıştıkları ağır ceza reisi Ziya Hilmi’nin tesiriyle “bir devrimin bizzat içinde bulunmak, tahsillerini ilerletmek”⁶ maksatlarıyla Nazım Hikmet’le beraber Moskova’ya gider; 1922’den 1925’e kadar Doğu Emekçiler Komünist Üniversitesi’nde öğrenim görür. “Okuyup dinlediği komünizmi” bulamayıp Türkiye’ye döndükten sonra 1926’da bir ay kadar çalıştığı *Vakit* gazetesinde başlayan gazetecilik hayatı, 1927’de *Akşam* gazetesinde devam eder.⁷ Vâlâ Nurettin’in *Vakit* gazetesinden ayrılıp *Akşam* gazetesinde yazarlığa başladığı süreci, kendisiyle yapılan bir röportajdan ve Selami İzzet’in hatıralarından takip etmek mümkündür.

Vâlâ Nurettin, *Yedigün* mecmuasında Naci Sadullah tarafından hazırlanan “Gazetelerimizi Kimler Çıkıyor?”⁸ başlıklı bir röportaj serisinde, *Akşam* gazetesinde yazmaya nasıl başladığını anlatır. Selami İzzet Sedes ise *Olay* mecmuasında “Yirmi Beş Yılın Hatıraları”⁹ başlığı altında gazetecilik hatıralarını kaleme alırken, aynı konuda ancak bambaşka bir anlatımla, Vâlâ Nurettin’den bahsetmiştir. Her iki yazıyı kıyasladığımızda, yazarlardan birinin yaşanan hadiseleri olduğundan farklı hatırladığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, hatıraların güvenilirliğini sorgulamaya imkân tanıyacağı gibi yazarın biyografisine de katkı sağlayacaktır.

4 Erol Güngör, “Hatırat Yazanlar”, *Türk Edebiyatı*, 1978, S. 57, s. 15.

5 Metin Kayahan Özgül, *Kandille İskandil*, Ankara, Hece Yay., 2003, s. 132.

6 Selçuk Atay, *İnsan ve Eser: Vâlâ Nurettin- Vânû*, Etkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 23–24.

7 Murat Yalçın, “Vâ-Nû, Vâlâ Nurettin”. *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. C. 2, Yapı Kredi Yay., İstanbul, s. 1095.

8 Naci Sadullah, “Gazetelerimizi Kimler Çıkıyor?: ‘Haber’cileri Dinlerken”, *Yedigün*, 27 Haziran 1934, C. 3, S. 68, s. 7-10

9 Selami İzzet Sedes, “Yirmi Beş Yılın Hatıraları 2”, *Olay*, 1 Haziran 1945, C. 3, S. 26, s. 10–11.

Vâlâ Nurettin Nasıl Anlatıyor?

Naci Sadullah, 1934 yılında hazırladığı röportaj serisi için *Haber* gazetesinin yazıhanesini ziyaret eder. Gazete hakkında bilgi alıp Hasan Rasim ve arkadaşı Vâlâ Nurettin'e gazetecilik hayatlarına dair sorular yöneltir. Bu sorulardan ilki, "Gazeteciliğe nasıl girdiniz Vâlâ Bey?"dir.

Vâlâ Nurettin, öncelikle Kafkas matbuatında birçok şiir, hikâye ve kitap neşrettiğini, İstanbul'a döndükten sonra ise *Vakit* gazetesine girip çok sayıda iktisadî makaleye imza attığını açıklar. Daha sonra gazetecilik mesleğiyle geçimimini sağlayamayacağına kanaat getirip Bâbüâlî'den uzaklaşır. Bu muhitten ayrı kaldığı günlerin birinde, gazetelerin aranan ismi olan hikâye ve roman yazarlarımızdan Selami İzzet Sedes'le karşılaşır. Uzamış sakalları, yorgunluktan küçülmüş yüzüyle Selami İzzet, "bütün manaları örten bir bulut halini almış" şekilde karşısındadır. Vâlâ Nurettin, bu "manevi perişanlığın" sebebini sorduğunda hiç ummadığı bir cevap alır:

*"Ne olacak, dedi, fena halde hastayım. Başım çatlayacak gibi ağrıyor. Ve asıl kötüsü, bu kafa ile Akşam'a birkaç hikâye yetiştirmek mecburiyetindeyim."*¹⁰

Vâlâ Nurettin (Vâ-Nû)

Vâlâ Nurettin, Selami İzzet'in çaresizliğine acır ve yetiştirmesi gereken hikâyeleri yazmayı teklif eder. Ancak Selami İzzet'in, kendisi gibi hikâye yazabileceği hususunda, arkadaşına itimadı yoktur. Zira Vâlâ Nurettin gibi "meçhul bir müptedinin yazacağı acemice hikâyelerin" altında, dönemin ünlü gazete ve dergilerinde boy gösteren "meşhur imzası" yer alacaktır. Karşılıklı "yaparım canım...", "yapamazsın!" inatlaşmasının ardından Selami İzzet, yorgunluk ve hastalığının verdiği çaresizlikle güvenmediği halde bu teklifi kabul etmek zorunda kalır.

Vâlâ Nurettin, Selami İzzet'le aralarındaki diyalogun akşamında birkaç hikâye kaleme alır. Selami İzzet imzasıyla *Akbaba* dergisinde yayınlanacak hikâye için ummadığı kadar şatafatlı bir reklam hazırlanmıştır. Diğer yazıların da aynı itibarı görmesi üzerine biri yazan, diğeri imzasını veren iki arkadaş "kontratsız bir mukavele" yaparlar. Vâlâ Nurettin işin maddi boyutunu ilgilendiren bu antlaşmanın nedenini ve içeriğini şöyle anlatır:

¹⁰ Sadullah, *agy.*, s. 8.

“O zamanlar, Bâbîâlîde yazı parası almak, domuzdan kıl koparmaktan güçtü. Diyebilirim ki eserlerin bedelini tahsil etmek, onları meydana getirmekten on defa daha zordu. Ve hikâyecilikte rakipsiz gibi bir vaziyette bulunduğu için muhtelif gazetelerden birçok siparişler alan Selami İzzet, işin bu sınırlılık cihetinde de çok pişkindi.

Ben zaten o zamanlar yaptığım iktisat tahsiline güvenerek kendimi âlim zannediyordum. Burnum hikâyeye, roman gibi hafif saydığım eserlerin altına imza atmayı, adeta küçüklük sayacak kadar havada idi.

Binaenaleyh ben Selami İzzet imzasıyla lazım gelen yazıları çıkarıcaktım. Selami de onların tahsildarlığını yapacaktı. Kârı yarı yarıya taksim edecektik.”¹¹

Antlaşmaya bağlı olarak “bir küçük şirket” gibi faaliyetlerine devam eden yazarların bu hilesini *Akşam* gazetesi sahibi Ali Naci Karacan fark eder. Hikâyelerin Selami İzzet tarafından yazılmadığını anlayıp asıl yazarla tanışmak için ısrarcı davranır. Vâlâ Nurettin, Ali Naci’nin davetini ilkinde geri çevirmiş olsa da ikincisinde *Akşam* gazetesinin yolunu tutar. Yapılan görüşmede beklemediği kadar fazla para teklifi alınca bahsi geçen gazetenin yazar kadrosuna katılır.

Selami İzzet Nasıl Hatırlıyor?

Selami İzzet Sedes, 1927 yılında Kızıltoprak’la Feneryolu arasında bir buçuk katlı, dört odalı, “kuş kafesine benzeyen mini mini” bir köşkte yaşar. Bu küçük köşkün karşısında Vâlâ Nurettin’in yaşadığı üç katlı, on dört odalı büyük bir köşk vardır. “Minimini köşkten sabahleyin kocaman köşkün tavan arasına” bakıldığında gözlüklü, zayıf, nahif, şal hırkalı bir gencin neredeyse günün her vakti kitap okuduğu görülür. Selami İzzet’e göre “Vâlâ’nın üstündeki şal hırkasını alıp sokağa çıkarmak, onu insan arasına sokmak, cemiyetle bağdaştırmak pek kolay” değildir. Zira bu nahif genç, Rusya’dan İstanbul’a yeni gelmiş, *Vakit* gazetesinde yazdığı yazılarla geçinemeyince insanlardan el etek çekip köşesine çekilmiştir. Selami İzzet, sık sık ziyaretine gittiği Vâlâ’nın “maddeten değil, manen hasta olduğunu” anlar ve onu bu hâlden kurtarmayı vazife edinir: “Ben Vâlâ’nın melankoliye yüz tutan merdüm girizliğini gidermek vazifesini üstüme almıştım.”¹²

Selami İzzet, Vâlâ Nurettin’i sosyal hayata tekrar kazandırmak için yalnız bırakmamaya gayret eder ve yazı hayatına dönmesi için teşvikten geri kalmaz. Bir müddet sonra bu çabası olumlu neticeler verir. Vâlâ Nurettin eskisi gibi sadece odasında vakit geçirmeyip konağın bahçesine çıkar, ak-

11 Sadullah, *agy.*, s. 8.

12 Sedes, *agy.*, s. 10.

şamları Kalamış'taki gazinolara eğlenmeye gider. Selami İzzet, bir gün iş yoğunluğunu bahane ederek Vâlâ Nurettin'e şu teklifte bulunur:

“O zaman elektrik şirketinin bir mecmuası vardı, oraya hikâye tercüme ediyordum. Bir gün:

- Vâlâ dedim, bugün bir hikâye tercüme etmek zorundayım, halbuki elimde Akbaba ile Akşam'ın yazıları var. Ne olur şu hikâyeyi tercüme ediver.

Onu nihayet masa başına oturtmaya muvaffak oldum. Hayli güç bir tercüme idi. Bir yandan ben yazılarımı yazarken, bir yandan o tercüme ediyor, arada sırada çetrefil bir cümlede duruyor, benim burnumu oynatmama-dan kinaye, ‘Lastik burun üstat, şu cümleyi yap bakayım!’ diyordu.”¹³

Selami İzzet, Vâlâ Nurettin'in ilk tercüme hikâyesinin “Selami İzzet” imzasıyla elektrik şirketinin mecmuasında yayınlandığını açıklar.¹⁴ Bu tercüme ile onun nazımda olduğu kadar nesirde de “üstat” olduğuna kanaat getirir ve kaleminden emin olur. Ağır bir nezleye tutulduğu ancak gazete ve dergilerin yazı beklediği günlerde, Vâlâ'dan bu sefer *Akbaba* dergisi için bir yazı kaleme almasını rica eder. Kendi imzasını atmamak şartıyla bu ricayı kabul eden Vâlâ'nın bahsi geçen dergide “Selami İzzet” imzasıyla birkaç hikâyesi daha yayınlanır.

Selami İzzet Sedes

Selami İzzet, Ercüment Ekrem'in *Akbaba*'da yazmayı bırakması üzerine mecmuanın yükünün omuzlarında kalmasından yakınır. Ancak onu asıl zorlayan, *Akbaba*'nın yanı sıra “çarşaf büyüklüğünde çıkmakta olan” *Akşam* gazetesine her akşam yetiştireceği bir hikâyedir. Selami İzzet, bu iş yoğunluğu içinde yine arkadaşı Vâlâ'nın yanına gider ve *Akşam* gazetesine yazılacak hikâyeleri kaleme almasını ister. Ertesi gün Vâlâ Nurettin “o kadar güzel tercüme edilmiş o kadar güzel bir hikâye” getirir ki Selami İzzet kendi imzasını kaldırır. Söz konu hikâyeler Rus yazar Arkadi Averçenko'dan tercüme edilir. Üçüncü hikâyenin ardından Ali Naci, “Bu hikâyeleri kim yazıyor?” diye sorar. “Söylemeye mezun değilim.” cevabını veren Selami İzzet, dördüncü hikâyeye “Vâ-Nû” imzasını atar. Konuya dair hatıralarını ise şu cümleyle sonlandırır: “*Bin yalvarma ile Vâlâ'yı Akşam'a getirdim, tanıttım ve Vâlâ'ya hikâyeye sütunumu terk ettim.*”¹⁵

13 Sedes, *agy.*, s. 11.

14 Selami İzzet, isim vermese de bu tarihlerde elektrik şirketi tarafından yayınlanan mecmuanın adı *Ameli Elektrik*'tir.

15 Sedes, *agy.*, s. 11.

Sonuç Yerine: Farklılıklar Nerede?

Vâlâ Nurettin'in *Akşam* gazetesinde yazarlığa başlama hikâyesi, görüldüğü üzere, olayları yaşayan ve şahit olanın anlatımlarında farklılık göstermiştir. Vâlâ Nurettin, gazetecilikten uzaklaştığını kabul etse de Selami İzzet'in açıkladığı gibi yaşadığı köşkün bir odasına kapandığından, melankolik tavrından söz etmez. Hatta tam tersi hayata sıkı sıkı tutunup daha çok para kazanma isteği içinde olduğunu hissettirir. *Bu Dünyadan Nazım Geçti* adlı hatıratında anlattıkları da Naci Sadullah'a verdiği bilgileri destekler, Selami İzzet'in söylediklerini havada bırakır. Vâlâ Nurettin bahsi geçen hatıratında, *Vakit* gazetesinde bir ay çalıştıktan sonra Selanikli bir arkadaşıyla Galatâda tercüme bürosu açtığını söyler. Daha sonra Türkiye'de üretilen malları sergilemek üzere "Atatürk'ün talimatı ile oluşturulan ve üç aylık bir Avrupa turuna çıkan"¹⁶ Seyyar Sergi gemisinde tercüman olarak görev yapıp Kuzey Afrika'dan başlayarak tüm Avrupa limanlarını gezdiğini açıklar.¹⁷ Vâlâ Nurettin, İstanbul'a döndükten sonra ise Arkadi Averçenko'nun *Yedi Maddelik Aşk Nizamnamesi* adlı eserini tercüme eder (1927).

Her iki yazar da Selami İzzet'in hastalığı nedeniyle hikâye yazma talebinin ortaya çıktığını hatırlar. Ancak Vâlâ Nurettin, arkadaşına yardım etmek maksadıyla ve ona acıdığı için bu talebin kendisinden geldiğini ve Selami İzzet'i zar zor ikna ettikten sonra hikâyeyi yazdığını dile getirir. Selami İzzet ise Vâlâ'yı içinde bulunduğu psikolojik sıkıntıdan kurtarmak ve onu tekrar yazarlığa ısındırmak için ısrarı sonucunda hikâyeler yazdırdığını ifade eder.

Vâlâ Nurettin, Selami İzzet imzasıyla yazdığı ilk hikâyenin *Akbaba*'da yayınlandığını belirtir. Selami İzzet'e göre söz konusu hikâye elektrik mecmuasındadır. Selami İzzet imzası taşıyan, konusu ve yayın tarihi hakkında bilgi verilmeyen bu hikâyelerin tespiti zordur. Ancak *Akşam* gazetesindekileri belirlemek, verilen bilgiler ışığında mümkündür. Selami İzzet, Vâlâ Nurettin'in *Akşam*'da tercüme ettiği üçüncü hikâyenin isimsiz, dördüncünün ise Vâ-Nû imzasıyla yayınlandığı bilgisini verir. Vâlâ Nurettin ise bu konuda ayrıntıya girmez, sadece Ali Naci'nin kalem değişikliğini fark ettiğini söyler.

Akşam gazetesini incelediğimizde, Vâlâ Nurettin imzalı ilk hikâye "Her Akşam Bir Hikâye" genel başlığı altında yayınlanır ve "Hanım Nine Razi Olmuş!.." [19 Nisan 1927] adını taşır.¹⁸ 20 Nisan 1927'deki hikâye ise yine Vâ-Nû imzalı "Rus Hikâyeleri" genel başlığı altındaki "Çizmeler"dir.¹⁹ Gaze-

16 Atay, *age.*, s. 32.

17 Vâlâ Nurettin, *Bu Dünyadan Nazım Geçti*, İlke Kitap, İstanbul, 1995, s. 360-361.

18 Vâ-Nû, "Hanım Nine Razi Olmuş!..", *Akşam*, 19 Nisan 1927, s. 3.

19 Vâ-Nû, "Çizmeler", *Akşam*, 20 Nisan 1927, s. 3.

tenin daha önceki nüshalarına göz attığımızda, bahsi geçen genel başlıklar altındaki hikâyelerde Selami İzzet imzasını göremeyiz. Sütunlarda iki günde bir görülen “Rus Hikâyeleri” imzasız, “Her Akşam Bir Hikâye”lerin çoğu Osman Cemal imzasıyla yayınlanır. Sonraki günlerde ise “Rus Hikâyeleri”nde Vâ-Nû, “Her Akşam Bir Hikâye”lerde Osman Cemal adı vardır. Bu bilgiler ışığında, Vâ-Nû imzalı hikâyenin ve önceki nüshalardaki üçünün Vâlâ Nurettin tarafından kaleme alındığı, daha önceki tarihlerde yer alan imzasızların ise Selami İzzet’e ait olduğu söylenebilir.

Hatıraların güvenilirliğini sorgulatan bu olay, aynı şahsı, dönemi yahut olayı anlatan hatıraların karşılıklı okunması gerektiğinin bir örneğidir. Bunun da yeterli olmayıp resmî evraklardan teyit işleminin zaruri olduğunun göstergesidir. Tek taraflı okunup resmî kaynaklarla teyit edilmeyen bir hatıra metni, okuyucusunu yazarının muhayyilesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Kaynaklar

- ATAY, Selçuk, *İnsan ve Eser: Vâlâ Nurettin- Vânu*, Etkin Yayınevi, Ankara, 2012.
- AYDA, Adile, “Edebiyatta Hatıra”, *Hisar*, Aralık 1979, S. 265, s. 6.
- GÜNGÖR, Erol, “Hatırat Yazanlar”, *Türk Edebiyatı*, 1978, S. 57, s. 15.
- NURETTİN, Vâlâ, *Bu Dünyadan Nazım Geçti*, İlke Kitap, İstanbul, 1995.
- OLGUN, İbrahim, “Anı Türü ve Türk Edebiyatında Anı”, *Türk Dili*, 1 Mart 1972, C. 25, S. 246, s. 405.
- ÖZEN, İbrahim, “Hatıratın Hikâye ve Roman Türüyle İlişkisi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2017, S. 41, s. 233-255.
- ÖZGÜL, Metin Kayahan, *Kandille İskandil*, Ankara, Hece Yay., 2003.
- SADULLAH, Naci, “Gazetelerimizi Kimler Çıkıyor?: ‘Haberçileri Dinlerken’”, *Yedigün*, 27 Haziran 1934, C. 3, S. 68, s. 7-10
- SEDES, Selami İzzet, “Yirmi Beş Yılın Hatıraları 2”, *Olay*, 1 Haziran 1945, C. 3, S. 26, s. 10-11.
- VÂ-NÛ, “Hanım Nine Razi Olmuş!..”, *Akşam*, 19 Nisan 1927, s. 3.
- VÂ-NÛ, “Çizmeler”, *Akşam*, 20 Nisan 1927, s. 3.
- YALÇIN, Murat, “Vâ-Nû, Vâlâ Nurettin”. *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1095.

Fotoğraflar

- Vâlâ Nurettin. [Fotoğraf]. Taha Toros Arşivi, İstanbul Şehir Üniversitesi, <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/44238/001562574008.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden 20.07.2018 tarihinde erişildi.
- Selami İzzet Sedes. [Fotoğraf]. Hakkı Süha, “Edebi Portreler: Selami İzzet”, *Yeni Mecmua*, C. 5, S. 98, 14 Mart 1941, s. 7.